RĪGAS POLITEHNIKUMA UN RĪGAS POLITEHNISKĀ INSTITŪTA (1862–1919) STUDENTI – LITERĀTI

ALĪDA ZIGMUNDE*

Rīgas Tehniskā universitāte

ĒRIKA LANKA, ELITA STIKUTE

Latvijas Universitāte

ZANDA ŠLEGELMILHA

Kuldīgas tehnoloģiju un tūrisma tehnikums

Kopsavilkums. Rakstā apkopots Rīgas Politehnikuma (RP) un Rīgas Politehniskā institūta (RPI) kādreizējo studentu – dramaturgu, dzejnieku un rakstnieku – veikums literatūrā, kā arī raksturota viņu darbība. Augstskolā studējuši vairāki latviešu un cittautu literāti. Inženiera diplomu, studējot Inženieru, Komercijas un Lauksaimniecības nodaļās, ieguvuši vien seši no viņiem – Alfrēds Andersons, Jānis Bergs, Rihards Ērglis, Ernests Eferts, Jānis Mīkelsons un Arvīds Valdmāns. Augstskolā studējuši arī latviešu rakstnieks Jānis Poruks un krievu rakstnieks Mihails Prišvins, kuri, tāpat kā daži citi, par inženieriem nekļuva, bet ir pazīstami, pateicoties veikumam daiļliteratūrā. Dzejoļus rakstījis arī absolvents admirālis Teodors Spāde. Raksts tapis, izmantojot RTU Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra (IVPC) krājumu, arhīvu un bibliotēku materiālus. Tajā pirmo reizi apkopotas ziņas par RP / RPI studentiem – literātiem un sniegts īss viņu raksturojums.

Atslēgas vārdi: Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts, literāti ar inženiera izglītību.

Ievads

Eiropas dzīvē 19. gadsimts ir interesants un daudznozīmīgs gan sociālā, gan vēsturiskā, filosofiskā, kulturoloģiskā un gan ekonomiskā jomā. Lēni sāka brukt Eiropas lielvalstu milzīgās koloniālās sistēmas, cilvēki turpināja pārcelties uz urbāno vidi, uz megapolēm no pierastās,

* Korespondējošais autors.
E-pasts: alida.zigmunde@rtu.lv

agrārās vides; plauka industrializācija, kas prasīja arvien jaunu darbaspēku, un tas ienesa jaunas nianšes dzīves veidā, kā arī deva impulsu ražošanai un zinātnei. Strauji attīstījās inženierzinātnes, un bija nepieciešami inženieri ar augstāko izglītību, kuri cēla un projektēja pilsētas, atsevišķas inženiertehniskās būves, nodrošināja inženierzinātņu sasniegumu ienākšanu katra cilvēka un visas sabiedrības dzīvē.

Pārmaiņās notika arī tagadējās Latvijas teritorijā, tostarp Rīgā. 1862. gadā dibinātais Rīgas Politehnikums (Rīgas Politehniskā skola) un tā turpinātājs, 1896. gadā reorganizētais Rīgas Politehniskais institūts (RPI), bija inženieru kalve, kas sagatavoja speciālistus ne tikai Baltijas guberņām. Līdzās inženierzinātnēm attīstījās arī literatūrzinātne, palielinājās izdoto laikrakstu, žurnālu un grāmatu skaits. Paaugstinājās izglītības līmenis. Studenti bija čakli lasītāji un izmantoja plašo augstskolas bibliotēku, kur līdzās inženierzinātņu nozaru literatūrai atradās darbi literatūrzinātnē un mitoloģijā [1]. Daļa studentu rakstīja paši, un interese par literatūru noteica viņu turpmāko dzīves ceļu. Vairāki desmiti studentu ir strādājuši žurnālu un laikrakstu redakcijās, taču rakstā tiks pieminēti vien tie, kuri radījuši literārus darbus, kā arī tos tulkojuši vai darbojušies literatūrzinātnē.

Apzinot pirmās tehniskās augstskolas Baltijas guberņās studentus – literātus, tika atrasts ne mazums dokumentu un publikāciju par latviešiem, bet citu tautību rakstniekus un dzejniekus ir izdevies apzināt tikai daļēji. Rīgas Politehnikuma un Rīgas Politehniskā institūta saime 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā bija internacionāla, un absolventi strādāja gan plašajā Krievijā, gan Eiropā. Diemžēl par visiem absolventiem nav pilnīgu un izsmelšu ziņu, un plašāka datubāze par augstskolas bijušajiem studentiem atrodama vien 1912. un 1938. gadā iznākušajos izdevumos «*Album Academicum*». RPI 50 gadu jubilejā izdotajā studentu un mācībspēku īsbiogrāfiju krājumā nav pieminētas šo personu sarakstītās, sastādītās, tulkotās grāmatas, un ne vienmēr ir norādes par minēto personu literāro darbību. Par daudziem bijušajiem studentiem nav nekādu ziņu [2]. Pēc RPI 75 gadu jubilejas atzīmēšanas 1936. gadā¹, 1938. gada izdotajā «*Album Academicum*» trūkst ziņu par daudzu studentu – cittautiešu darbību pēc 1912. gada [3]. Raksta autorēm nebija iespēju izpētīt avotus un dokumentus armēņu, gruzīnu, karaīmu, ebreju un vēl dažās citās valodās un pārbaudīt, vai šajās valodās dažādu tautību «politehniķi» ir radījuši literāros darbus. No publikācijām krievu valodā plašāk zināms ir vien armēņu revolucionārs un literatūrkritiķis Stepanš Šaumjans (Степан Шаумян; 1878–1918). Raksta autores pievērsušās tikai tām personībām, kuras atstājušas nākamībai literārus darbus (stāstus, dzejoļus, romānus, lugas u. c.) un

¹ Tā ir vienīgā jubileja, kas tika atzīmēta, par pamatu ņemot augstskolas Statūtu apstiprināšanu 1861. gada 16. maijā, nevis darbības sākumu 1862. gadā.

kuras par literātiem atzinuši rakstniecības vēstures speciālisti [4; 5], pētījumā neiekļaujot žurnālistus, tulkotājus, atdzejotājus.

Rīgas
Politehnikuma un
Rīgas Politehniskā
institūta
(1862–1919)
studenti – literāti

Rīgas Politehnikuma un Rīgas Politehniskā institūta studenti – latviešu literāti

Latviešu Rīgas Politehnikumā un Rīgas Politehniskajā institūtā bija tikai apmēram 5 % [6], jo studijas bija par maksu un lauciniekiem nācās vēl irēt Rīgā dzīvokļus vai istabiņas. Latviešu zemnieku dēļiem iegūt nepieciešamo naudu studijām nebija viegli, taču bija ģimeņu un radnieku atbalsts, kā arī iespēja piestrādāt vai saņemt kādu no nedaudzajām stipendijām. Tiem, kuriem bija interese un talants uzrakstīt vietējai presei kādu rakstu, dzejoli, stāstu, vai izdot kādu romānu, radās vēl viena iespēja nopelnīt. Tāds bija absolvents, novelists un stāstnieks Jānis Miķelsons (1882–1926), kurš RPI Komercijas nodaļā studēja no 1901. līdz 1910. gadam un bija pazīstams ar pseidonīmu Haralds Eldgasts [7]. Viņš literāro darbību sāka jau studiju laikā žurnālā «Vērotājs» (1904) un sarakstīja romānu «Zvaigžņotās nakts: vienas dvēseles stāsts» (1905). Romāns ieguva popularitāti, un tas tiek uzskatīts par vienu no pirmajiem monoromāniem latviešu literatūrā, autoru ierindojošot dekadentos [8]. Studiju laikā J. Miķelsons iztulkoja Halles Universitātes tiesību zinātnu privātdocenta Paula Elcbahera (*Paul Eltzbacher*; 1868–1928) apcerējumu «Ļeva Tolstoja uzskati un mācība par valsti, likumiem un īpašumu» (1907) [9]. Jāatzīmē, ka Ļevs Tolstojs (*Лев Толстой*; 1828–1910) RPI studentu vidū bija ļoti iecienīts rakstnieks. Students J. Miķelsons uzrakstīja priekšvārdu krievu rakstnieka, reliģijas filozofa Dmitrija Merežkovska (*Дмитрий Мережковский*; 1865–1941) triloģijas «Kristus un Antikrists» tulkojumam latviešu valodā (1908). Piebildīsim, ka D. Merežkovskis 10 reižu tika nominēts Nobela prēmijai. J. Miķelsons ir arī lugas «Dēmona paradīzē» (1907), autobiogrāfiskā darba «Pa okeānu: no Rīgas līdz Ņujorkai un atpakaļ» (1912), kā arī romāna «Sudrabortā saulē» (1924), kas atkārtoti iznāca 1968. gadā, un citu literāro darbu autors. Ar pseidonīmu Sirotājs J. Miķelsons publicējis feletonus. RPI absolvents J. Miķelsons strādājis par skolotāju Krievijā un Latvijā, bijis laikraksta «Kurzemes Vārds» (1923–1926) redaktors.

Komercijas nodaļu absolvējis arī latviešu sabiedriskais darbinieks un publicists Vilis Olavs (līdz 19. gadsimta 90. gadiem – Vilis Plute; 1867–1917), kurš pirms tam bija ieguvis teologa izglītību Tērbatas (Tartu) Universitātē. Viņš pazīstams arī ar darbiem par kristietību, Latvijas vēsturi, sarakstījis nozīmīgu divsējumu darbu «Galvenie virzieni ētikā» (1910–1918). Vilis Olavs daļdarbus nav rakstījis, to darījis viņa draugs, «politehniķis» Alfrēds Andersons.

1. attēls. RPI absolvents Alfrēds Andersons
(ap 1930) [10].

RPI Inženieru nodaļas absolventi Alfrēds Andersons (1879–1937) un Rihards Ērglis (1881–1950) bijuši pazīstami laikabiedru vidū, un arī viņu devums latviešu literatūrā ir pietiekami nozīmīgs, kaut gan abi nepieder pie redzamākajiem un populārākajiem literātiem un mūsdienās viņu vārdus ne katrs zina. Alfrēds Andersons darbojies literatūrā ar pseidonīmu Andrass un pēc RPI absolvēšanas (1904) strādājis par matemātikas un fizikas skolotāju un direktoru V. Olava tirdzniecības un komercskolā², Latvijas Republikas laikā – Rīgas 4. vidusskolā, Rīgas pilsētas komercskolā, kā arī bijis skolotājs Rīgas pilsētas tehnikumā un direktors Latvju aktieru aroda biedrības teātra skolā [11]. Vairākus gadus būvinženieris A. Andersons ieņēma Rīgas pilsētas galvas amatu (1921–1928). Alfrēds Andersons rakstījis dzejoļus un noveles, ir drāmu «Ķēniņš Dāvids» (1922) un «Baltezeru dzimtas asins» (1933), kas izrādītas teātrī, autors. Viņš tulkojis arī operu un operešu libretus, piemēram, Riharda Vāgnera «Tanheizers un dziesmu karš Vartburgā» (1919), «Tristāns un Izolde». Viņa laikabiedrs, dramaturgs Jūlijs Pētersons (1880–1945) uzskatīja, ka «mūsu augstskolu beigušie inteliģenti pa lielākai daļai ir labi sava amata pratēji, mazāk interesējas par mākslu, literatūru un citām lietām, kas dzīvi padara skaistu un pilnvērtīgu [12].» Tomēr dramaturgs J. Pētersons atzina, ka A. Andersons bijis izņēmums, jo viņš jau no skolnieka un studenta laikiem dziļi interesējies par mūsu kulturālās un gara dzīves lietām un «ar lielu aizraušanos nodevās mūzikas, literatūras un mākslas jautājumiem. Viņš prata no galvas Šūberta un Šūmaņa dziesmas un Vāgnera operas. Viņš apbrīnojami pārzināja mūsu pašu un arī ārzemju literatūru. Varēja stundām ilgi deklamēt labāko dzejnieku darbus ar smalku izpratni. Ar savām zināšanām viņš katru pārsteidza [12].»

Atšķirībā no jau minētajiem literātiem 1906. gada Inženieru nodaļas absolvents Rihards Ērglis bija arī vēsturnieks un otru augstskolas diplomu ieguva Pēterburgas Arheoloģijas institūtā. Viņš strādājis par būvinženieri un pēc Otrā pasaules kara – Latvijas Vēstures muzejā. Literāro darbību R. Ērglis sāka 20. gadsimta 20. gados, un viņa darbi ir

² Alfrēds Andersons bija RPI absolventa Viļa Olava (1867–1917) draugs.

balstīti vēstures avotos. Riharda Ērgļa vēsturiskie stāsti «Sēļi» (1935), «Viesturs» (1936) un «Virsaīša meita» (1939) stāsta par latviešu cilšu cīņām pret vācu iebrucējiem, bet 19. gadsimta pirmās puses dzīves ainas un savu māju iekopšanas romantika rodama romānos «Pelēko baronu vectēvi» (1928) un «Pelēko baronu tēvi» (1929), kas vēlāk tika izdoti vienā grāmatā «Pelēko baronu senči» (1937). Inženieris un vēsturnieks R. Ērglis par galveno savas darbības jomu atzina vēsturi, bet rakstniecību uzskatīja par savu vaļasprieku [13].

2. attēls. Riharda Ērgļa grāmatas «Kur atradās senā Zemgales osta?» (1938) vāks [14].

Rīgas Politehnikuma Lauksaimniecības nodaļas absolvents (1888) Jānis Bergs (1863–1927) ievingrināja roku rakstniecībā jau studiju gados, kad tika uzrakstīti gan paša literārie darbi, gan tulkoti stāsti, tēlojumi, raksti par lauksaimniecību, pedagogiju [15]. Arī ar «aroda rakstniecību» J. Bergs sāka nodarboties jau studiju gados un vēlāk kļuva pazīstams ar vairāk nekā 200 rakstu un grāmatu par lauksaimniecības jautājumiem autors [16]. 1919. gadā viņš kļuva par jaunizveidotās Latvijas Augstskolas (no 1923 – Latvijas Universitātes) Lauksaimniecības fakultātes pirmo dekānu un līdz mūža beigām 1927. gadā bija augstskolas profesors. Līdztekus interesei par lauksaimniecību J. Bergs skolas un studiju gados interesējās par literatūru un teātri, piedalījās teātra izrādēs Jelgavā, Liepājā, Bauskā un Rīgā. Viņa pirmais literārais sacerējums – tēlojums «Česmes varons» – laikrakstā «Latviešu Avīzes» tika publicēts 1878. gada 21. jūnijā, kad J. Bergs bija 14 gadu vecs [17]. Studiju noslēguma gados (1886–1888) viņš bija laikraksta «Baltijas Vēstnesis» teātra recenzents. Zāleniekos dzimušais J. Bergs tulkoja lugas un rakstīja tās pats. Izrādītas ir viņa sarakstītās lugas «Dzimtenē» (1881), «Mākslinieks» (1883), «Mankus» (1884), «Precības caur precībām» (1886), «Latviešu studentiem par labu» (1887). Tās uzrakstītas un izrādītas Jāņa

Berga jaunībā, kad viņš mācījās Jelgavas reālskolā un studēja Rīgas Politehnikumā [18]. Viņa literārie pseidonīmi bija Kalniņš un Jaunjānis.

3. attēls. Jānis Bergs (ap 1926) [19].

RPI Lauksaimniecības nodaļas absolvents (1914) Ernests Eferts (arī Eferts-Klusais; 1889–1927) pēc agronoma diploma saņemšanas iesaistījās komunistiskajā partijā, ir pazīstams kā partijas darbinieks un mūža nogali aizvadījis Padomju Savienībā. 1919. gada sākumā viņš atgriezās dzimtenē, bija Padomju Latvijas Tautas izglītības komisāra vietnieks un Augstskolu nodaļas vadītājs, atbalstīja Latvijas Augstskolas izveidi, apvienojot politehniskajā augstskolā un universitātē pārstāvētās zinātnes vienā mācību iestādē. Viņš akceptēja arī RPI ieteikumu nodot šanu Krievijai 1918. gadā [20]. Padomju varas dibinātajā un pārvaldītajā Latvijas Augstskolā no 1919. gada 27. februāra līdz 22. maijam viņš studēja ķīmiju [21]. Ernests Eferts ir vairāku literāro darbu autors, un padomju laikā viņa vārds un grāmatas tika augsti godātas skolās, kuru audzēkņiem bija jāiepazīstas ar viņa daiļradi – jālasa brošūra par latviešu sociāldemokrātu, publicistu Jani Jansonu-Braunu (1882–1917) [22]. Ernests Eferts publicējis rakstus un stāstus par izglītības jautājumiem, strādniekiem u. c., tulkojis politisko un populārzinātnisko literatūru. Lai minam kaut pāris viņa grāmatas: «Nemiera sirotājs: fragmenti» (1923), «Piezīmes par latviešu ideoloģijas vēsturi» (1925). Gandrīz visi E. Eferta darbi ir izdoti Padomju Krievijā 20. gadsimta 20.–30. gados, bet pēc Otrā pasaules kara – Latvijā, daļa no tiem ir tulkoti krievu valodā. To ideoloģija atbilst padomju laikmeta garam. Piemēram, stāsts «Pierobežas apriņķis» (1926) liecina, ka Padomju Krievijā dzīvojošais E. Eferts bija jaunās neatkarīgās Latvijas pretinieks un Latvijas Brīvības cīņu noliecējs, komunistu atbalstītājs [23].

Trešais Lauksaimniecības nodaļas absolvents (1915) Arvīds Valdmanis (1890–1942) ar pseidonīmu Arvīds Spodris sāka publicēties jau studiju laikā, bet vēlāk savus darbus parakstīja kā Kuri-Beri. Viņš strādāja par agronomu un no 1934. gada līdz mūža beigām par Zaļenieku mājturības skolas skolotāju, vēlāk – direktoru. Agronomis A. Valdmanis kuplinājis

lauksaimniecības mācību literatūru ar darbiem piensaimniecības un lopkopības nozarē. Tās ir grāmatas «Dzīvnieku anatomija un fizioloģija» (1923), kas papildināta iznākusi 1929. un 1947. gadā, un «Piensaimniecība» (1929), «Ievads piensaimniecībā» (1934), «Lopkopība» (1936). Arvīds Valdmanis sastādījis humoristiski satīriskās dzejas antoloģiju «Jautrās mūzas» (1925) un šāda veida dzejoļus un stāstiņus rakstījis pats. Darbi publicēti žurnālos «Svari» [24], «Mūsu Mājas Viesis», laikrakstā «Sikspārnis» un citos preses izdevumos. Vēl atzīmējamas rakstnieka sarakstītās radiolugas, satīriskā grāmata «Zvirbuļi cilpās» (1922), luga «Pēdējā diena» (arī ar nosaukumu «Valdmaņa pēdējā diena», 1924), komēdija par lauku dzīvi «Viena vasara» (1939). Bagātīgu vielu viņa darbiem deva cilvēku raksturu peļamās īpašības un negatīvās parādības sabiedriskajā dzīvē [25]. Rakstnieks humorists A. Valdmanis rakstījis komēdijas Zaļenieku amatierteātrim, darbojies kā režisors, un Zaļeniekos viņa veikumu literatūrā un teātra vēsturē arvien vēl atceras [26].

4. attēls. Arvīda
Valdmaņa (Kuri-
Berī) dzejolis
«Ierēdņu sijāšana»
žurnāla «Svari»
1921. gada
39. numurā [24].

Daži literāti augstskolas diplomu nav ieguvuši. Pie tādiem pieder dzejnieks un rakstnieks Jānis Poruks (1871–1911), kurš gatavojās inženiera studijām Rīgas Politehnikuma Sagatavošanas skolā (1889–1892) un studēja Rīgas Politehniskā institūta Ķīmijas (1897–1899) un

Komercijas (1901–1905) nodaļā, darbojās latviešu studentu korporācijā «Selonija». Jāņa Poruka stāsti «Kauja pie Knipskas», «Pērļu zvejnieks» un citi tiek daudz lasīti, viņa dzejoļi ir komponēti, bet to autors, kā jau teju pirms gadsimta atzinis rakstnieks, mākslas teorētiķis Viktors Eglītis, līdzās Rainim un Fallijam izceļas «kā trešais un varbūt visģeniālākais» no 19. gadsimta 90. gadu latviešu «literatūras zelta laikmeta ievadītājiem [27].»

Rīgas Politehnikuma Sagatavošanas skolā mācījās arī rakstnieks un žurnālists Nikolajs Puriņš jeb Puriņu Klāvs (1858–1935), kurš vairākus gadus studēja arhitektūru un kādu laiku strādāja arhitekta Jāņa Frīdriha Baumaņa birojā, taču diplomu neieguva. Līdztekus studijām viņš dzejoja, tad studijas pārtrauca un kļuva par laikraksta «Baltijas Vēstnesis» līdzstrādnieku (no 1890) un redaktoru (1896–1905), laikraksta «Latviešu Avīzes» redaktoru (1909–1915), kā arī 19. gadsimta beigās pievērsās lugu rakstīšanai: «Lielkungu pusdienas» (1889), «Zviedris» (1890), «Nauda» (1893). Drāma «Zviedris» esot bijusi labākā no lugām un tikusi izrādīta Nacionālajā teātrī studentu korporācijas «Selonija» jubilejā. Klāvs Puriņš bijis viens no šīs korporācijas dibinātājiem. Vēl viņam ļoti patikusi vēsture [28], un par to liecina rakstnieka darbs «Latvieši, divdesmitajam gadu simtenim atnākot» (1901), kā arī vācbaltiešu rakstnieka Otto fon Rūtenberga (*O. von Ruthenberg*; 1802–1854) divsējumu darba «Baltijas vēsture»³ (1859–1860) papildināšana ar jaunākajiem pētījumiem (1901). Pirmās neatkarīgās Latvijas Republikas laikā K. Puriņš strādāja par Saeimas bibliotēkas pārzini.

Arhitektūru RPI studējis (1899–1901) arī rakstnieks, pedagogs un žurnālists Arveds Smilga (1879–1947) [29]. Viņš pazīstams kā Cesvaines ģimnāzijas (1929–1934) un Latvijas Radiofona direktors (1934–1940). Sastādījis mācību grāmatas vācu valodas apgūšanai, tulkojis vācu rakstnieka, Nobela prēmijas laureāta Tomasa Manna (*Thomas Mann*; 1875–1955) noveles «Luizīte» un «Tristans», rakstījis tēlojumus, dzeju.

Ķīmiju RPI studējis (1913–1916) rakstnieks un žurnālists, tautas labklājības ministrs Jūlijs Lācis (1892–1941), kas pazīstams ar romānu par latviešu izceļotāju uz Brazīliju dzīvi «Mūža meža maldi» (1936–1937).

Vairāki literāti ir studējuši RPI Komercijas nodaļā. Dzejnieks Valdemārs Šēnfelds (no 1940 – V. Skaistlauks; 1892–1972) tika ieskaitīts studentu pulkā 1910. gada 1. septembrī, tad esot brīvprātīgi iestājies cariskās Krievijas armijā un 1912. gada jūnijā studijas pārtraucis, atsākot tās atkal vienīgi 1913./1914. mācību gadā [30], tad devies karot gan Krievijas, gan vēlāk Latvijas armijā. Par piedalīšanos Latvijas Brīvības cīņās viņš tika apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni. V. Šēnfelda dzejoļos dominē patriotiskā tēma.

³ Darba oriģinālnosaukums ir «Geschichte der Ostseeprovinzen Liv-, Esth- und Kurland von der ältesten Zeit bis zum Untergange ihrer Selbstständigkeit».

Rakstnieks Kārlis Jēkabsons (1879–1946) sāka dzejot jau 13 gadu vecumā, RPI iestājās vien 31 gada vecumā 1910. gadā un ar pātraukumiem naudas trūkuma dēļ studēja līdz 1914. gada beigām [31]. Viņš ir balādes «Sniegbaltīte» (1906), kā arī daudzu citu autors, bet vairumu no tiem literatūrzinātnieki vērtē kā vājus [32]. Plašāk pazīstams ir romāns «Heinrihs Rautenfelds» (sešos sējumos, 1929–1930; divos sējumos atkārtoti, 1994). Romāna pamatā ir patiess stāsts par baronu, kurš 1912. gadā Rīgas centrā nošāva savu ārstu [33]. Barona Heinriha Bērensa fon Rautenfelda (*Heinrich Berens von Rautenfeld*; 1882–1929) brālis Hanss Bērenss fon Rautenfelds (*Hans Berens von Rautenfeld*; 1883–1912) studēja RPI un izdarīja pašnāvību vairākus mēnešus pirms liktenīgā brāļa šāviena. Viņu brāļi Frīdrihs un Pauls RPI studēja lauksaimniecību. Iespējams, rakstnieka K. Jēkabsona un baronu fon Rautenfeldu studiju laiks sakrīt, iespējams, viņi bija pazīstami pat personīgi un rakstnieks, ieinteresējoties par jaunā Rautenfelda tragisko likteni, radīja literāru darbu. Minētais notikums rosināja 20. gadsimta 20. gados radīt arī filmu «Vilkiem mests laupījums», bet rakstnieks Pāvils Gruzna uzrakstīja lugu «Rautenfelda mīlas traģēdija», kas tika izrādīta Dailes teātrī. Tragiskais notikums un fon Rautenfeldu dzimtas likteņi ik pa brīdim tiek apspriesti joprojām.

Īsu laiku (1903–1904) Komercijas nodaļā studēja revolucionārs, rakstnieks un žurnālists Jānis Māsters (1884–1938), kurš savus darbus parakstīja ar pseidonīmu Jānis Straujāns [34]. Ilgāk komerciju studēja rakstnieks Edvards Vulfs (1886–1919) – ar pārtraukumiem no 1905. līdz 1912. gadam. No 1914. gada 1. septembra līdz 3. oktobrim ķīmijas studentu sarakstā atrodams rakstnieka, padomju armijas komandiera Roberta Eidemaņa (1895–1937) vārds [35].

RPI Mehānikas nodaļas 1914. gada absolventu Teodoru Spādi (1891–1970) pazīstam kā latviešu jūrnieku, kara flotes virsnieku, Latvijas Jūras krastu aizsardzības eskadras komandieri (1931–1938), Latvijas Kara flotes komandieri, admirāli (1938–1940). Lai gan par dzejnieku viņu dēvēt nevaram, T. Spāde ir dažu dzejoļu autors. Piemēram, pazīstams ir viņa dzejolis «Es esmu latvietis», kas sākas šādi:

«Es esmu latvietis –
Man dzīslās kuršu asins rit,
Es esmu latvietis –
Cik skaisti zināt to ikbrīd [36].»

Daļa T. Spādes dzejoļu ir komponēti. R. Jermaka oratorijas «Sāpju ceļš» 4. daļas «Lūgšana» vārdu autors ir T. Spāde [37]. 1939. gadā Latvijas Jūras kara flotes 20. gadadienas svētku dievkalpojumā Brāļu kapos tika dziedāta «No jūras krastiem nākam mēs» – vārdu autors T. Spāde, bet melodiju toreiz piemēroja pēc korāļa «Dievs kungs ir mūsu stiprā pils» [38]. Admirāļa dzejoļi veltīti Latvijai un tās skaistumam, tajos

minēta dzimtene, Dzintarjūra, Dieva vārdi un daudzas citas lietas un fakti, kas viņam bija svarīgi un tuvi.

Citu tautību Rīgas Politehnikuma un Rīgas Politehniskā institūta studenti – literāti

Par inženiera karjeru jaunībā bija domājuši trīs vācbaltiešu literāti, kuri augstskolu Rīgā nepabeidza. Rīgas birģermeistara (1890–1891) Ludviga Vilhelma Kerkoviusa (*Ludwig Wilhelm Kerkovius*; 1831–1904) dēls Morics Kerkoviuss (*Moritz Kerkovius*; 1860–1881) studēja Rīgas Politehnikuma Tirdzniecības nodaļā (1878–1881). Diemžēl viņam studijas bija jāpārtrauc nieru slimības dēļ. 1881. gada februārī viņš devās ārstēties uz Vāciju, Franciju, Alžīriju, Itāliju, pēc tam devās uz Kairu, kur 12. novembrī viņa mūžs noslēdzās. Tēvs Morica Kerkoviusa piemiņai Rīgas Politehnikumā nodibināja stipendiju, bet literatūrā palika viņa darbi, publicēti vācu valodā ar pseidonīmu *Bruno Mohren*. Morica Kerkoviusa vienīgais dzejoļu krājums «*Vermischte Gedichte. Baltische Klaenge*» («Jaukti dzejoļi. Baltijas skaņas») 1880. gadā tika izdots Cīrihē, bet atsevišķi darbi publicēti dažādos preses izdevumos [39].

Vācbaltiešu rakstnieks Ādolfs Jūliuss Lira (*Adolf Julius J. Lira*; 1883–?) ir studējis RPI Komercijas nodaļā (1902–1905), bet acīmredzot revolucionāro notikumu dēļ studijas Rīgā pārtrauca un devās uz Vīnes un – vēlāk – Minhenes Universitāti, lai apgūtu tautsaimniecību un filosofiju. Viņa drāmas «*Es werde Gott*» («Tas kļūs par Dievu») un «*Aus Wolke und Wueste*» («No mākoņa un tuksneša») 1908. gadā tika izdotas Vācijā [39]. Arī vācbaltiešu rakstnieka Augusta Artura Levis fon Menāra (*August Arthur von Loewis of Menar*; 1881–1930), kurš studēja lauksaimniecību (1903./1904.), darbi iznākuši vācu valodā Vācijā un Latvijā ir mazpazīstami.

Krievu rakstnieks, grāmatu par dabu autors Mihails Prišvins (*Михаил Михайлович Пришвин*; 1873–1954) Rīgā studēja ķīmiju (1893–1897) un lauksaimniecību (1897–1898) [40]. Viņš aizrāvās ne tikai ar ķīmijas un lauksaimniecības studijām, bet pievērsās arī revolucionārajām idejām, kļuva par sociāldemokrātiskā pulciņa biedru, slepeni no vācu valodas tulkoja vācu sociāldemokrātu darbus, izplatīja nelegālo sociāldemokrātisko literatūru un tika par to piekerts. Viņu arestēja (1898), uz gadu ieslodzīja Jelgavas cietumā, tad izsūtīja uz Jeļecu Krievijā [41].

RPI nebija svešas revolucionārās idejas, un studentu vidū bija pazīstami Kārļa Marksa (*Karl Marx*; 1818–1883) darbi un uzskati. Studentu nemieri un pievēršanas komunistisko ideju studēšanai toreizējā

Krievijas impērijā, tostarp Rīgā, sākās 19. gadsimta beigās un turpinājās 20. gadsimta sākumā, kulmināciju sasniedzot 1905. gada revolūcijā. Viens no pazīstamākajiem institūta revolucionāriem ir Stepans Šaumjans (1878–1918), kura RPI dokumentos minēts cits dzimšanas gads – 1880. [42]. Rīgā viņš sāka studēt ķīmiju 1900. gada 1. septembrī un 1902. gada 2. martā par revolucionāro darbību tika izslēgts no studentu skaita. Studijas S. Šaumjans turpināja Berlīnē un 1903. gadā Ženēvā tikās ar Krievijas revolucionāru, vienu no ietekmīgākajiem 20. gadsimta politiķiem Vladimiru Uljanovu (Leņins; *Владимир Ульянов; Ленин*; 1870–1924). Stepans Šaumjans armēņu valodā tulkojis K. Marksa, Leņina un arī viena no marksisma pamatlicējiem Frīdriha Engelsa (*Friedrich Engels*; 1820–1895) darbus. Viņš bija pazīstams arī kā literatūrkritiķis. Armēņu revolucionāra un literatūrkritiķa S. Šaumjana darbi joprojām glabājas daudzās bibliotēkās, tostarp Krievijas Nacionālajā bibliotēkā Pēterburgā. Daļa no tiem izdota pēc viņa aiziešanas mūžībā, piemēram, raksti literatūrkritikā izdoti Maskavā 1952. gadā [43].

Nobeigums

Inženiera diplomu ieguva seši latviešu dzejnieki un rakstnieki, bet nav ziņu, ka to būtu ieguvis kāds cittautiešu literāts. Dažādi ir bijuši iemesli, kāpēc studijas tikušas pārtrauktas – 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā ne katrs varēja samaksāt studiju maksu, citiem nodomus izjauca 1905. gada revolūcija, Pirmais pasaules karš, kā arī sarežģījumi personīgajā dzīvē vai veselības problēmas. Vēl citi pievērsa lielāku uzmanību maizes darbam un neatlicināja laiku rakstniecībai. Piemēram, būvinženieris, RPI Inženieru nodaļas absolvents (1909) Alfrēds Razums (1880–1929) jaunībā rakstījis dzejoļus, kas tika publicēti, un interesi par literatūru viņš saglabājis visu mūžu, bijis pazīstams ar latviešu rakstniekiem, tostarp Raini [44].

Reti kurš no literātiem nodarbojas vienīgi ar literāro darbu radīšanu. Vairums no viņiem strādā algotu darbu, kas nereti ir saistīts ar inženierzinātnēm. To apliecina šis pētījums, kura rezultātā tika apzināti Rīgas Politehnikuma un Rīgas Politehniskā institūta studenti un absolventi, kuri uzrakstījuši vairāk vai mazāk zināmus un veiksmīgus literāros darbus.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Katalog der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga. Riga: W. F. Häcker, 1895, S. 571–573, 636–637.
- [2] Album Academicum des Polytechnikums zu Riga, 1862–1912. Riga: Verlag Jonck & Poliewsky, 1912, 826 S.
- [3] Rīgas Politehnikums: 1862.–1919. g.; Album Academicum (1912.–1919. g.). Rīga: Latvijas Universitātes Studentu grāmatnīca, 1938, 367 lpp.
- [4] Latviešu rakstniecība biogrāfijās. Rīga: Zinātne, 2003, 741 lpp.
- [5] Latviešu literatūras darbinieki. Biogrāfiska vārdnīca. Rīga: Zinātne, 1965, 375 lpp.
- [6] Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 1. daļa. Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts: 1862–1919. Rīga: RTU, 2002, 56. lpp.
- [7] Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA) 7175. f., 1. apr., 1907. l., 7. lp.
- [8] Treimane I. Eldgasts Haralds. Latviešu rakstniecība biogrāfijās. Rīga: Zinātne, 2003, 175. lpp.
- [9] Elcbahers P. Ļ. Tolstoja uzskati un mācība par valsti, likumiem un īpašumu. Rīga: A. Golts, 1907, 39 lpp.
- [10] LVVA 3234. f., 33. apr., 69251. l., 3. lp.
- [11] LVVA 1632. f., 1. apr., 541. l.
- [12] Pētersons J. Alfrēdam Andersonam aizejot. *Jaunākās Ziņas*, 1937, Nr. 37, 10. lpp.
- [13] Rožkalne A. Uzdrīkstēties gribēt – versija par Baronu-Ērgļu dzimtu. *Literatūra un Māksla*, 1992, Nr. 8, 14. lpp.
- [14] Riharda Ērgļa grāmatas «Kur atradās senā Zemgales osta?» (1938) vāks. Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājums.
- [15] Rubule I. Jānis Bergs. Latviešu rakstniecība biogrāfijās. Rīga: Zinātne, 2003, 72. lpp.
- [16] Latvijas Universitāte, 1919–1929. Rīga: LU, 1929, 278. lpp.
- [17] Bergs J. Česmes varons. *Latviešu Avīzes*, 1878, Nr. 25, 212.–213. lpp.
- [18] Rubule I. Jānis Bergs. Latviešu rakstniecība biogrāfijās. Rīga: Zinātne, 2003, 72. lpp.
- [19] LVVA 2996. f., 2. apr., 16503. l., 3. lp.
- [20] Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 1. daļa. Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts: 1862–1919. Rīga: RTU, 2002, 203., 204., 207. lpp.
- [21] LVVA 7175. f., 1. apr., 1909. l., 74. lp.
- [22] Literatūra. Mācību grāmata X klasei. V izdevums. Rīga: Zvaigzne, 1980, 122.–125. lpp.
- [23] Latvijas Brīvības cīņas: 1918–1920. Enciklopēdija. Rīga: Preses nams, 1999, 182. lpp.
- [24] Kuri-Beri. Ierēdņu sijāšana. *Svari*, 1921, Nr. 39, 312. lpp.
- [25] Miris rakstnieks Valdmanis (Kuri-Beri). *Tēvija*, 1942, Nr. 87, 6. lpp.

- [26] Štauere L. Par literatūras un teātra vēsturi Zaļeniekos. *Jelgavas Ziņotājs*, 1992, Nr. 65, 2. lpp.
- [27] Eglītis V. Jāņa Poruka nozīme latvju kultūrā un literatūrā. *Ilustrēts Žurnāls*, 1921, Nr. 11, 9. lpp.
- [28] Miris rakstnieks Puriņu Klāvs. *Latvijas Kareivis*, 1935, Nr. 214, 4. lpp.
- [29] LVVA 7175. f., 1. apr., 1906. l., 66. lp.
- [30] LVVA 7175. f., 1. apr., 1909. l., 135. lp.
- [31] Dambergs V. Kārlis Jēkabsons. *Ritums*, 1923, Nr. 8, 595. lpp.; Nr. 9, 674. lpp.; Nr. 10, 758. lpp.
- [32] Jegermanis G. Kārlis Jēkabsons. Latviešu rakstniecība biogrāfijās. Rīga: Zinātne, 2003, 261. lpp.
- [33] Vīksna A. Pacients nošauj ārstu. Pieejams: <http://medhistrigensia.mvm.lv/2015/07/pacients-nosauj-arstu/> [skatīts: 20.11. 2017].
- [34] LVVA 7175. f., 1. apr., 1907. l., 104. lp.
- [35] LVVA 7175. f., 1. apr., 1910. l., 201. lp.
- [36] Admirālis Teodors Spāde [sast. Mārtiņš Bisters un Juris Ciganovs]. Rīga: Valters un Rapa, 2002, 135. lpp.
- [37] Jermaks R. Sāpju ceļš: oratorija. Rīga, 1999.
- [38] Admirālis Teodors Spāde [sast. Mārtiņš Bisters un Juris Ciganovs]. Rīga: Valters un Rapa, 2002, 5. lpp.
- [39] Gottzmann C., Hörner P. Lexikon der deutschsprachigen Literatur des Baltikums und St. Petersburgs. Band 2. Berlin, New York: W. de Gruyter, 2007, S. 659, 870.
- [40] LVVA 7175. f., 1. apr., 1904. l., 129. lp.
- [41] Lavrenova J. Prishvin Mihail Mihailovich (1873–1954). Pieejams: <http://www.foxdesign.ru/aphorism/biography/prishvin.html> [skatīts: 19. 11. 2017].
- [42] LVVA 7175. f., 1. apr., 1906. l., 155. lp.
- [44] A. U. Alfreda Razuma piemiņai. *Domas*, 1929, Nr. 8, 239. lpp.
- [45] Shaumjan S. G. Literaturno-kriticheskiji statji (Podgot. teksta i orimech. A. Voskerchjana). Moskva: Goslitizdat, 1952, 92 s.

ALĪDA ZIGMUNDE, *Dr. paed.*, has been a Specialist at the Museum of Riga Technical University since 1989. From 2007 to 2015, she was a Senior Researcher. She is currently a Professor at the Institute for Humanities and Head of the Department for Historic Research and Scientific Publications of the RTU Research Centre for Engineering History. Her main academic interests include the history of pedagogy in Europe, the history of the institutions of education and of private schools, and the history of pedagogy of universities, history of engineering sciences and universities.

Address: 1 *Kronvalda* Boulevard, Riga, LV1010, Latvia

Phone: +371 298 696 42

E-mail: alida.zigmunde@rtu.lv

ĒRIKA LANKA, *Mg. paed., Mg. phil.*, graduated from University of Latvia. From 1984, she is a lecturer at the Faculty of Education at University of Latvia, since 2008 she has been Director of one of the Programs at the Centre of Adult Pedagogical Education of the Faculty of Education, Psychology and Art. She has participated as an expert in a number of Latvian and foreign research projects, at the same time working as a school teacher. Her main academic interests include the philosophy of education, ethics, axiology, values and codex of teacher, history of pedagogy in Latvia and in Europe. She is a co-author of two monographies and the author of more than 30 publications.

Address: 76 *Jūrmalas gatve*, Riga, LV-1083, Latvia

Phone: +371 292 648 29

E-mail: erika.lanka@lu.lv, erikalanka@inbox.lv

ELITA STIKUTE, *Dr. paed.*, is an Associate Professor of the Teachers Training Department of the Faculty of Education, Psychology and Art of University of Latvia. Her scientific interests are history of pedagogy, didactics and history of Latvian literature, critical thinking approach in learning process.

Address: 76 *Jūrmalas gatve*, Riga, LV-1083, Latvia

Phone: +371 264 140 41

E-mail: elita.stikute@lu.lv

ZANDA ŠLEGELMILHA, *Mg. paed.*, is a teacher at Kuldīga Technology and Tourism Technical School. Her scientific interests are literature, Latvian language, problems of education.

Address: 31 *Liepājas Street*, Kuldīga, LV-3301, Latvia

E-mail: slegelmilha@inbox.lv

Alīda Zigmunde, Ērika Lanka, Elita Stikute, Zanda Šlegelmilha

Former Students of the Riga Polytechnicum and Riga Polytechnic Institute (1862–1919) – Literary Workers

The authors of the article have gathered literary works of poets and writers – former students of Riga Polytechnicum (RP) and Riga Polytechnic institute (RPI), and have characterized them. Several Latvian and foreign literary workers have studied at the institute. Only six of them – *Alfrēds Andersons, Jānis*

Bergs, Rihards Ērglis, Ernests Eferts, Jānis Mīkelsons and Arvīds Valdmanis – received diplomas in engineering after graduating from Departments of Engineering, Commerce and Agriculture. *A. Valdmanis* has written course books and literary works. Latvian poet *Jānis Poruks* and Russian writer Mihail Prishvin (*Михаил Михайлович Пришвин*) have also studied at the institute, but just like few others did not become engineers and are known due to their achievements in literature. RPI graduate admiral *Teodors Spāde* also wrote poems.

Keywords: Riga Polytechnicum, Riga Polytechnic Institute, writers with engineering education.

Алида Зигмунде, Эрика Ланка, Элита Стикуте, Занда Шлегелмилха

Студенты-литераторы Рижского политехникума и Рижского политехнического института (1862–1919)

В статье обобщен вклад бывших студентов Рижского политехникума (РП) и Рижского политехнического института (РПИ) – драматургов, поэтов и писателей – в литературу, а также дается характеристика их деятельности. В вузе училось несколько латышских литераторов и литераторов других национальностей. Диплом инженера, обучаясь на отделениях Инженеров, Коммерции и Сельского хозяйства, получили шестеро из них – Алфред Андерсонс, Янис Бергс, Рихард Эрглис, Янис Микелсонс и Арвид Валдманис. В вузе учились также латышский писатель Янис Порукс и русский писатель Михаил Пришвин, которые также, как некоторые другие, инженерами не стали, но известны, благодаря своему вкладу в литературу. Стихи писал также и выпускник адмирал Теодор Спаде. При написании статьи использованы материалы Центра по исследованию истории инженерно-технических наук Рижского Технического университета, архивов и библиотек. Впервые была обобщена информация о студентах литераторах Рижского политехникума / Рижского политехнического института и дана краткая их характеристика.

Ключевые слова: Рижский политехникум, Рижский политехнический институт, литераторы с инженерным образованием.